

INVENTOINTIRAPORTTI

Hanko

Björskärin rantakaava-alueen arkeologinen inventointi

10.10.2013

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Hangossa tehtiin arkeologinen inventointi Björkskärin rantakaava-alueella 10.10.2013. Inventoijana toimivat tutkija Vesa Laulumaa ja apulaistutkija Johanna Seppä Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista. Työn tilasi Oy Wixplan Ab.

Inventointialue oli kooltaan 72 hehtaaria. Pääosa alueesta on alle 2,5 metrin korkeudella nykyisestä merenpinnasta, rannan tuntumassa olevat kalliot sijoittuvat korkeammalle, korkein kohta on noin 15 metriä merenpinnasta. Esihistoriallisia kohteita ei alueelta löytynyt. Historialliseen aikaan alueella on ollut muutamia niittyjä ja peltoja 1700-luvulla, mutta ei asutusta ennen kuin 1800-luvulla. Talvi- ja jatkosodan välillä Hangoniemi oli Neuvostoliiton hallinnassa ja tältä ajalta tunnetaan suuri määrä puolustusrakenteita. Myös Björkskärin inventointialueelta rekisteröitiin neljä konekivääripesäkettä.

Sisällysluettelo

Tiivistelmä

Arkistotiedot

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	1
4. Kuvaluettelo	3
5. Lähdeluettelo	3
6. Kohdeluettelo	4
7. Kohdekuvaukset	5

Liite: Kartta inventointialueesta

Arkistotiedot

Tutkimus: Hangon Björkskärin rantakaava-alueen arkeologinen inventointi
Tutkimuksen suorittaja: Vesa Laulumaa ja Johanna Seppä, Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, arkeologiset kenttäpalvelut
Tutkimuksen tilaaja: Oy Wixplan Ab, Ruusunmarjanpolku 3, 06100 Porvoo
Tutkimusalueen laajuus: 0,72 km²
Kenttätyöaika: 10.10.2013

Löydöt: -
Valokuvat: AKDG3635–3638

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle ja Tammisaaren museoon

1. Johdanto

Oy Wixplan Ab laatii Hangon kaupungille Björkskärin ranta-asemakaavaa (ks. liitekartta). Kaavan suunnitteluun liittyen Museoviraston Arkeologisilta kenttäpalveluilta tilattiin kaava-alueen arkeologinen inventointi syksyllä 2013. Inventoinnin kenttätöitä tehtiin 10.10.2013, työn suorittivat tutkija Vesa Laulumaa ja apulais-tutkija Johanna Seppä. Inventointi tehtiin noudattaen Suomen arkeologisten kenttätöiden laatuohjeita.

2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria

Inventointialue laajuus on 72 hehtaaria, se sijaitsee Tvärminnen kyläkeskuksen lounais- ja länsipuolella, noin 10 kilometriä itään Hangon keskustasta. Alueen maaperä on pääosin hiekkaa, alueen eteläisimmässä osassa on rantakallioita. Näitä kallioalueita lukuun ottamatta alue on alle 2,5 metrin korkeudella nykyisestä merenpinnasta. Matala sijainti ja pohjaveden läheisyys vaikuttaa myös kasvillisuuteen, joka on paikoin rehevää, varsinkin vanhoilla niitty ja peltoalueilla. Osa alueesta on myös kuivahkoa mäntykangasta.

Alueelta ei ennestään tunneta muinaisjäännöksiä eikä sillä ole tehty arkeologisia tutkimuksia. Alue kuuluu mukaan Henrik Janssonin ja Jaakko Latikan Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointiin 2002–2003, mutta mielenkiinto siihen on luultavasti ollut vähäinen johtuen siitä, ettei siellä ole juuri potentiaalia esihistoriallisiin kohteisiin.

Inventointialue kuuluu talvi- ja jatkosodan välisenä aikana 1940–41 Neuvostoliiton hallussa olleeseen Hankoniemen alueeseen, mistä johtuen tutkimuksen mielenkiinto alueella on painottunut sotahistoriaan. Tähän liittyviä tutkimuksia on vuosien varrella tehty useita, mainittakoon esim. Pekka Silvastin Hankoniemi 1940–1941 kirja, joka on neuvostojoukkojen tekemien linnoitusrakenteiden inventointi ja Stig Nyströmin Krasnyj Gangut, joka käsittelee samaa teemaa.

Toiseen maailmansotaan liittyvät rakenteet eivät ole muinaismuistolain suojelemia muinaisjäännöskohteita vaan ne luokitellaan muiksi kulttuuriperintökohteiksi. Ne kuitenkin pyritään ottamaan huomioon arkeologisissa inventoinneissa ja maankäytön suunnittelussa.

3. Inventoinnin kulku ja tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat tutkimusraportit ja selvitykset, historiallisen ajan karttamateriaalia, historiateoksia sekä muinaisjäännöskisterin tiedot. Alueiden potentiaalia esihistorian kannalta selvitettiin lisäksi merenrantavaiheita rekonstruoimalla.

Keskiaikaisten ja historiallisten kohteiden osalta merkittävä aineisto on Anna Riionheimon Uudenmaan liitolle kokoama paikkatietomateriaali, joka oli käytössä myös sähköisessä muodossa. Siihen on koottuna huomattava määrä historiallisen ajan paikkatietoaineistoa, mm. 1560-luvun kyläonttien paikannukset ja Kuninkaan kartaston 1776–1805 sisältö. Georg Haggrénin johdolla tehty Länsi Uudenmaan keskiaikaisten muinaisjäännösten inventointi vuonna 2007 ja Henrik Janssonin ja Jaakko Latikan Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointi vuosina 2002–2003 ovat myös tärkeitä tausta-aineistoja keskiaikaisia ja historiallisia kohteita inventoitaessa.

Rantakaava-alueeseen liittyvistä historiallisista ja rakennushistoriallisista kohteista voidaan todeta, että ne on selvitetty seikkaperäisesti ja hyvin jo olemassa olevassa selvityksessä ”Selvitys rakennetun ympäristön kehityksestä, nykyisestä rakennuskannasta sekä rakennussuojelusta Björkskärin ranta-asemakaava-alueella.

Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva ilmalaserkeilausaineisto oli myös käytössä inventointia suunniteltaessa. Siitä oli paljon hyötyä muinaisjäännösten kaukokartoituksessa ja myös myöhemmän maankäytön aiheuttamien häiriöiden (esim. sorakuopat, pengerrykset) hahmottamisessa. Toisen maailmansodan aikaiset puolustusrakenteet erottuvat kohtalaisen hyvin tässä aineistossa.

Inventointialue käytiin inventoinnissa kattavasti läpi, lähinnä etsittiin merkkejä historialliseen aikaan ja toiseen maailmansotaan ajoittuvista kohteista, koska alue on pääosin niin matalalla, että esihistoriallisia kohteita sieltä ei ole löydettävissä. Inventointihavainnot perustuvat ensisijaisesti maastossa tapahtuvaan silmä määräiseen tarkasteluun. Maaperä kairaa käytettiin myös muutamissa paikoin, esimerkiksi inventoinnissa havaitun kuopan ikää arvioitiin kairaamalla saadun maannosprofiilin avulla.

Kaiken kaikkiaan alueen arkeologinen potentiaali havaittiin pieneksi. Alue on matalalla nykyiseen merenpintaan nähden ja esihistoriallisia kohteita siellä ei ole. Ainoat potentiaaliset alueet esihistorian osalta ovat alueen eteläosan rantakalliot ja niiden tuntumassa olevat alueet.

Inventoinnin tuloksena rekisteröitiin neljä toisen maailmansodan aikaista puolustusrakennelmaa. Ne ovat kaikki olleet jo aiemmin tiedossa, mutta ne eivät ole olleet muinaisjäännösrekisterissä. Kaikki kohteet ovat konekivääriasemia alueen eteläosan rantakallioilla. Yksi sijaitsee Västertorskaren –nimisellä niemellä ja kolme muuta ovat kaikki Vaktanbergetillä. Inventoinnissa havaittiin, että kohteiden aiempi paikkatieto oli Vaktanbergetin kohteiden osalta jonkin verran virheellinen, asemien sijainti poikkesi muutamia kymmeniä metrejä todellisesta sijainnista. Kohteet paikannettiin Garmin Montana gps-laitteella ja oikeat sijaintipaikat ovat karttaliitteissä ja kohdekuvauksen koordinaateissa.

Helsingissä 29.01.2014

Vesa Laulumaa

4. Kuvaluettelo

Kuvaaja: Vesa Laulumaa

AKDG3635:1 Västertorskaren. Sementillä vahvistettu konekivääriasema rantakallion päällä. Kuvassa Johanna Seppä. Kuvattu koillisesta.

AKDG3635:2 Storstranden. Kk-aseman sisäänkäynti.

AKDG3636:1 Vaktanberget 3. Kivistä rakennettuja taisteluhautoja ja ampuma-aseamia rannassa. Kuvattu lounaasta.

AKDG3637:1 Vaktanberget 1. Kivistä rakennetun konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Kuvattu pohjoisesta.

AKDG3638:1 Vaktanberget 2. Kivistä rakennetun konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Kuvattu lounaasta.

5. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Alanen, Timo ja Kepsu, Sauli 1989: *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Tampere.

Nyström, Stig 1984: *Krasnij Gangut: kort om och kring Hangöudd 1940–1941*. Ekenäs. Ekenäs tryckeri.

Silvast, Pekka 1985: *Hankoniemi 1940–1941. Neuvostoliiton merisotilaallinen tukikohta. Hangon museon julkaisusarja 1. Tammisaari. Ekenäs tryckeri.*

Uudenmaan liitto, Anna Riionheimo 2011: *Näkymiä maakunnan maisemahistoriaan – Uudenmaan paikka-tietoaineistot*. Uudenmaan liiton julkaisuja E 113-2011.

Arkistolähteet

Haggrén, Georg, Heinonen Tuuli ja Terävä Elina 2007: *Keskiaikaisten muinaisjäännösten inventointi Läntisellä Uudellamaalla (Inkoo, Karjaa, Kirkkonummi, Pohja, Siuntio, Tammisaari)*. Museoviraston arkisto.

Jansson, Henrik ja Latikka, Jaakko 2002-2003: *Länsi- ja Keski-Uudenmaan saariston ja rannikkoalueiden inventointi 2002-2003. Vårt Maritima Arv – Merellinen Perintömme –projekti*. Helsingin yliopisto. Kulttuurien tutkimuksen laitos. Arkeologia.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

6. Kohdeluettelo

Muu kulttuuriperintökohde

Nimi	Mj-tunnus	Tyyppi	Ajoitus	Sivu
Västertorskaren	1000023016	Puolustusvarustukset	Moderni	5
Vaktanberget 1	1000023017	Puolustusvarustukset	Moderni	8
Vaktanberget 2	1000023018	Puolustusvarustukset	Moderni	10
Vaktanberget 3	1000023019	Puolustusvarustukset	Moderni	12

7. Kohdekuvaus

Västertorskaren

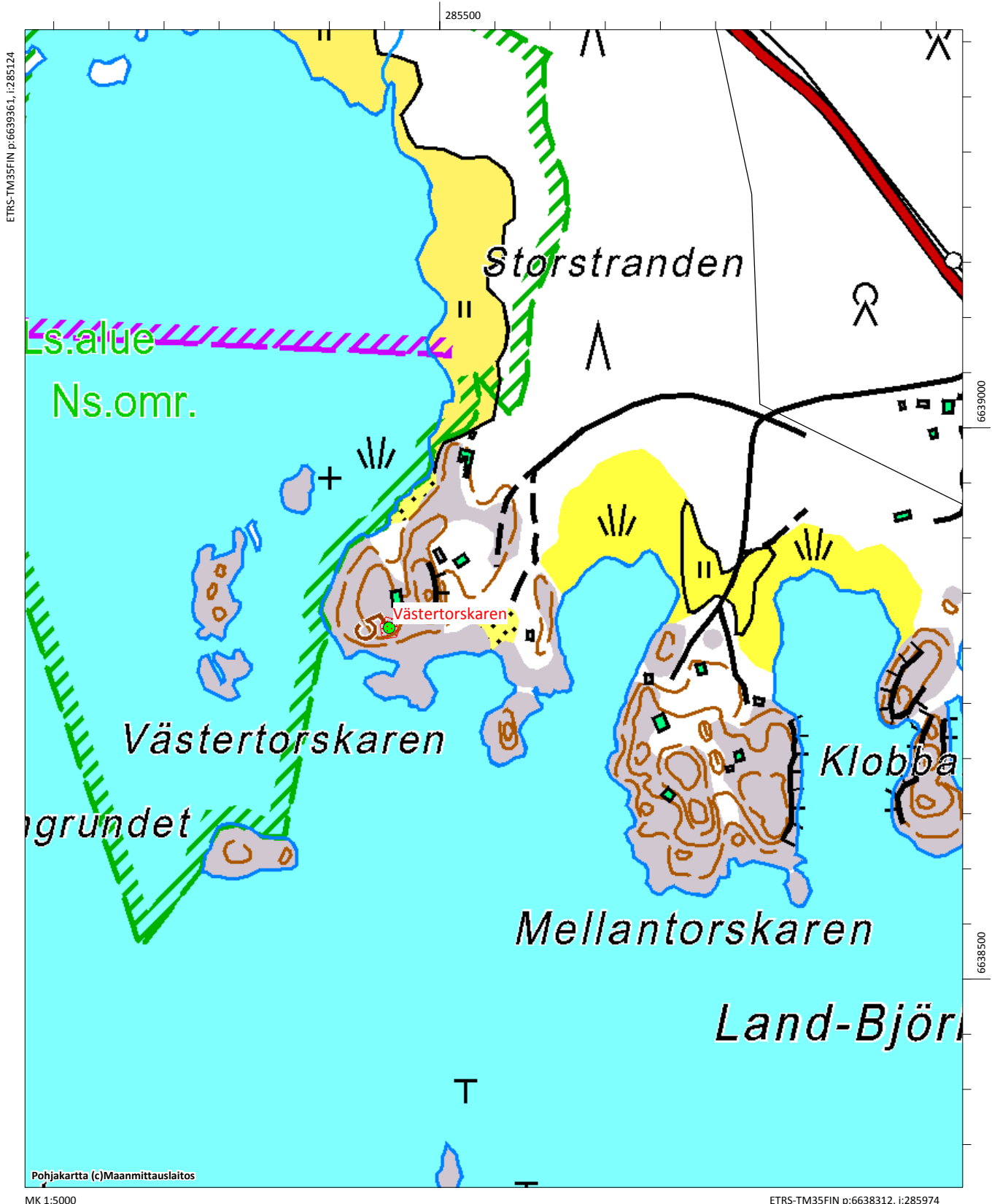
Muinaisjäänöslaji:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäänöstunnus:	1000023016
Muinaisjäänöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyypin tarkenne:	Tulipesäkkeet
Ajoitus:	Moderni
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
TM35-lehtijako:	Ei saatavissa
Peruskartta:	2011 11 Tvärminne
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6638819, E: 285454
Koordinaattiselite:	
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3635:1-2
Kohdekuvaus:	Kohde sijaitsee Storsrandenin kohdalla olevan Västertorskaren -nimisen niemen kärjessä, noin 30 metriä kesämökin eteläpuolella. Kohteessa on konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Pesäke on tehty hirsistä ja vahvistettu kivillä ja sementillä. Muodotaan neliskanttinen rakennelma on matala ja sen sivun pituus on pari metriä.
Aiemmat tutkimukset:	-
Aiemmat löydöt:	-
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

Västertorskaren. Sementillä vahvistettu konekivääriasema rantakallion päällä. Kuvassa Johanna Seppä.
Kuvattu koillisesta. (AKDG3635:1)

Västertorskaren. Kk-aseman sisäänkäynti. (AKDG3635:2)

Vaktanberget 1

Muinaisjäännöslaji:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstunnus:	1000023017
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Tulipesäkkeet
Ajoitus:	Moderni
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
TM35-lehtijako:	Ei saatavissa
Peruskartta:	2011 11 Tvärminne
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6638415, E: 286307
Koordinaattiselite:	
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3537:1
Kohdekuvaus:	Kohde sijaitsee Tvärminnestä lounaaseen, Tvärminnentien eteläpuolella Vaktanberget –nimisellä niemellä, sen eteläkärjessä. Kohteessa on konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Asema on aikoinaan tehty kivistä, jotka ovat vielä jäljellä, mutta hajallaan.
Aiemmat tutkimukset:	-
Aiemmat löydöt:	-
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

Vaktanberget 1. Kivistä rakennetun konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä.
Kuvattu pohjoisesta. (AKDG3637:1)

Vaktanberget 2

Muinaisjäännöslaji:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstunnus:	1000023018
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Tulipesäkkeet
Ajoitus:	Moderni
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
TM35-lehtijako:	Ei saatavissa
Peruskartta:	2011 11 Tvärminne
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6638500, E: 286174
Koordinaattiselite:	
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3638:1
Kohdekuvaus:	Kohde sijaitsee Tvärminnestä lounaaseen, Tvärminnentien eteläpuolella Vaktanberget –nimisellä niemellä, sen lounaisosassa. Kohteessa on konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Asema on aikoinaan tehty kivistä, jotka ovat vielä jäljellä, mutta hajallaan. Pesäkkeen etuosan kivimuuria on jonkin verran säilynyt kasattuna, pesäkkeen sisäpuolella kasvaa tiheässä mäntyjä.
Aiemmat tutkimukset:	-
Aiemmat löydöt:	-
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

Vaktanberget 2. Kivistä rakennetun konekivääriaseman jäännökset rantakallion päällä. Kuvattu lounaasta. (AKDG3638:1):

Vaktanberget 3

Muinaisjäännöslaji:	Muu kulttuuriperintökohde
Muinaisjäännöstunnus:	1000023019
Muinaisjäännöstyyppi:	Puolustusvarustukset
Tyyppin tarkenne:	Tulipesäkkeet
Ajoitus:	Moderni
Lukumäärä:	1
Rauhoitusluokka:	2
TM35-lehtijako:	Ei saatavissa
Peruskartta:	2011 11 Tvärminne
ETRS-TM35FIN koordinaatit:	N: 6638471, E: 286394
Koordinaattiselite:	
Inventointilöydöt:	-
Digikuvat:	AKDG3636:1
Kohdekuvaus:	Kohde sijaitsee Tvärminnestä lounaaseen, Tvärminnentien eteläpuolella Vaktanberget –nimisellä niemellä, sen itärannalla. Kohteessa on konekivääriaseman jäännökset ja kivistä rakennettua taisteluhautaa ja ampuma-aseimia. Näiden länsipuolella nousee kallio melko jyrkästi. Rannassa on melko tiheää kasvillisuutta.
Aiemmat tutkimukset:	-
Aiemmat löydöt:	-
Karttaote:	Peruskarttaote 1:5000

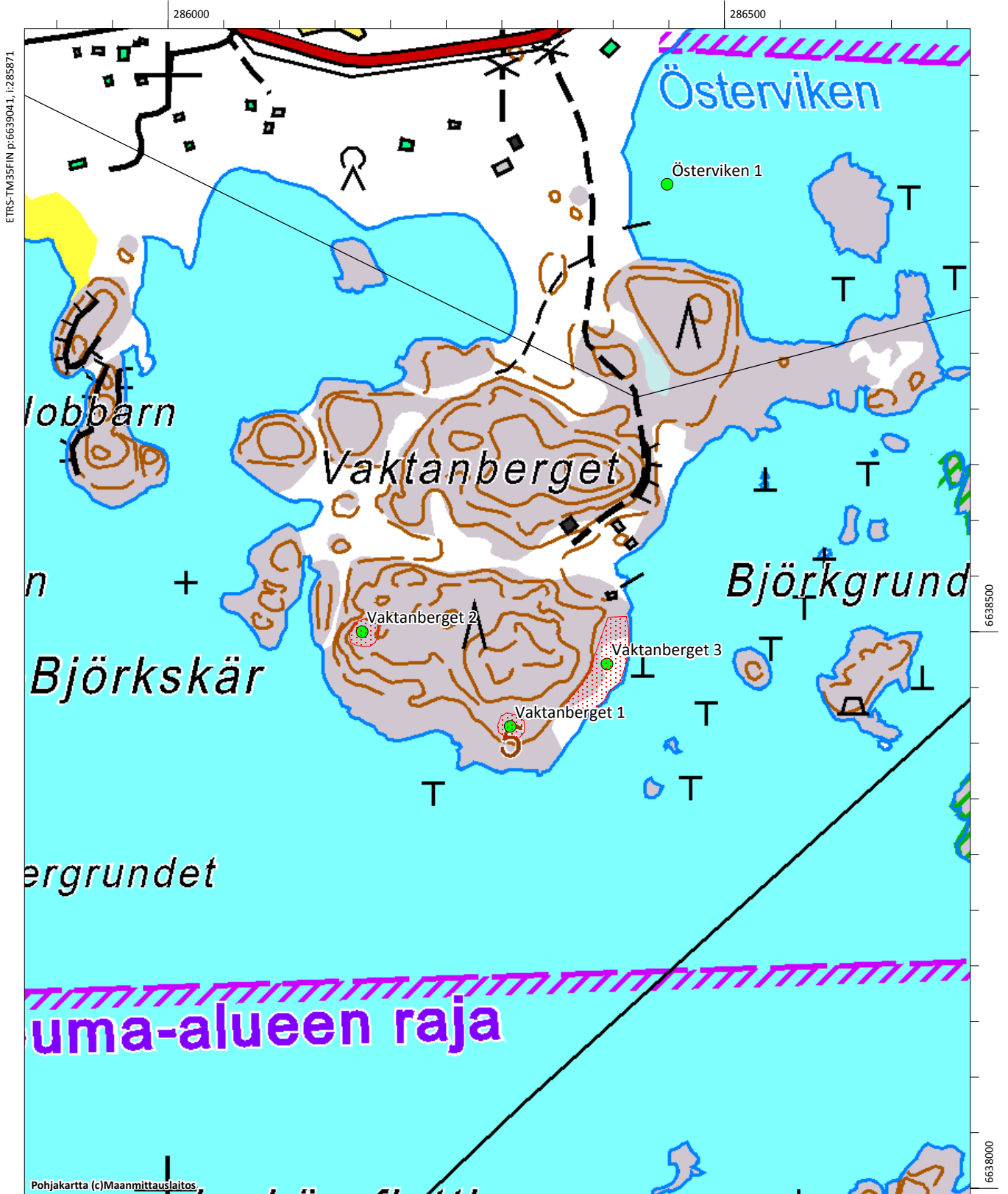

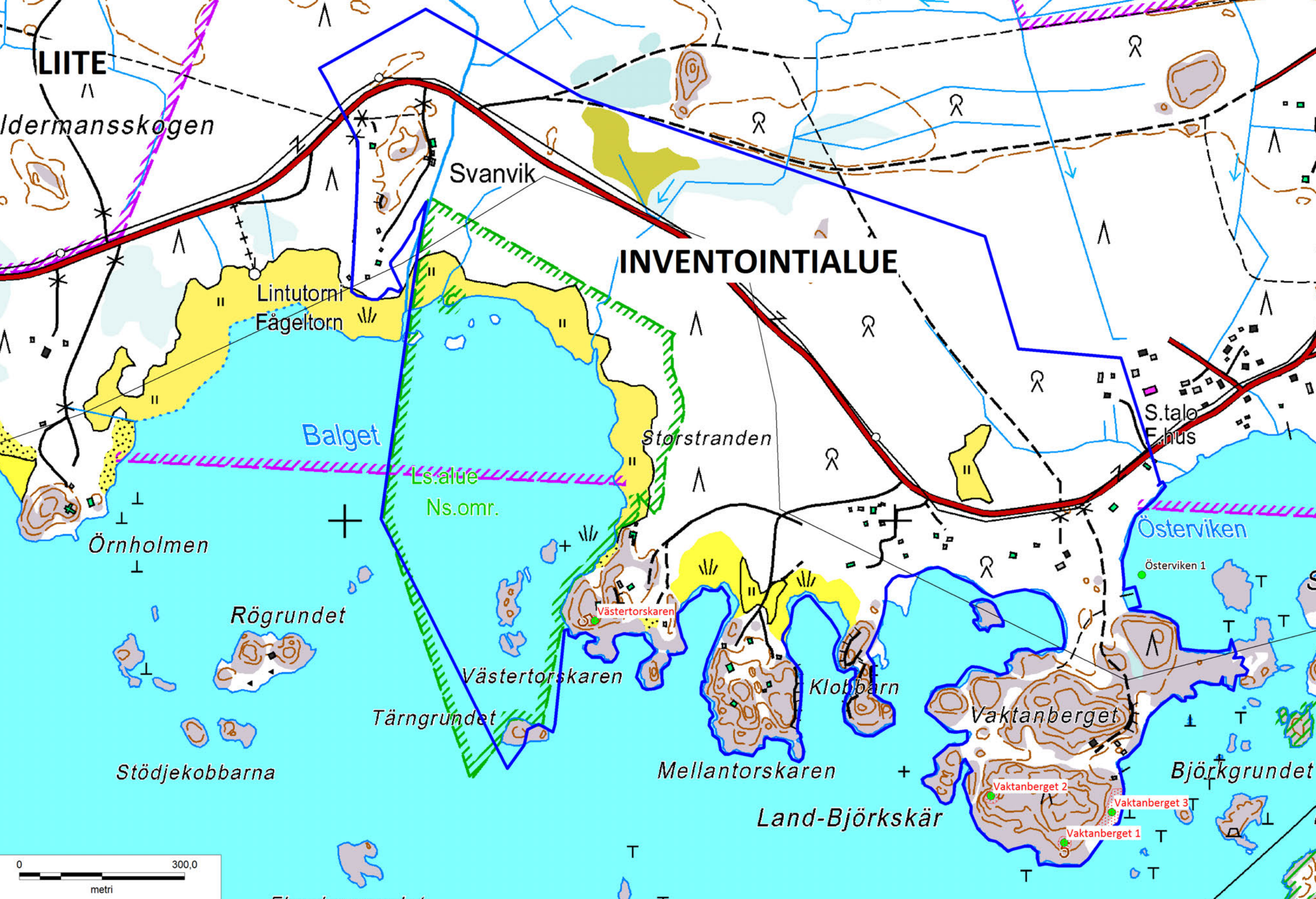
Vaktanberget 3. Kivistä rakennettuja taisteluhautoja ja ampuma-aseimia rannassa. Kuvattu lounaasta. (AKDG3636:1)

Vaktanberget 1, 1000023017, puolustusvarustukset, moderni

Vaktanberget 2, 1000023018, puolustusvarustukset, moderni

Vaktanberget 3, 1000023019, puolustusvarustukset, moderni

LIITE

Idermansskogen

Svanvik

INVENTOINTIALUE

Lintutorni
Fågeltorn

Balget

Storstranden

Österviken

Örnholmen

Rögrundet

Västertorskaren

Klobbarn

Vaktanberget

Stödjekobbarna

Tärngrundet

Mellantorskaren

Land-Björkskär

Björkgrundet

Österviken 1

Vaktanberget 2

Vaktanberget 3

Vaktanberget 1

Ls.alue
Ns.omr.

